

Arkivpedagogiskt Forum

Minnesanteckningar från Teamsmöte den 16 februari 2021

Deltagare; se separat lista

Finna.se

Nelly Laitinen, Svenska litteratursällskapet i Finland, presenterar *Finna* (finna.fi). Finland har skapat en gemensam materialbank, ett arbete där SLS har varit med från början. Det är ett ABM-samarbete med 11 arkiv, 69 bibliotek och 75 muséer. Det är finansierat av Kulturministeriet och utbildningsministeriet, men även de samverkande institutionerna har gått in med en viss pott.

Finna är en katalog- och materialbank. Här finns metadata om samlingar och digitaliserade objekt. Sökbart och öppet på nätet, 3-språkigt med översättningsfunktion. Film finns på Youtube kring hur man söker, även en om hur man får använda materialet. Materialet på Finna är fritt att använda, med CC-by licens, dvs uppge upphovsman. Alla medverkande har en egen finna-vy, SLS har bara material på svenska, sls.finna.fi

På SLS egna sida finns även *Öppna lärresurser*, nedladdningsbara läromedel. Det mesta på finska.

Finna klassrum, är riktat direkt till skolan utifrån arkivmaterial. Tex foton med texter och underlag för reflektion.

Finna Street, en automatisk bildsökning, utifrån webbläsarens position.

Det finns även en *Vi rekommenderar*, reklam för vad som finns på sidan. Det finns även en online-chatt direkt på sidan. Där sitter någon i kundtjänst och besvarar alla frågor direkt. Inte så många per dag, en handfull. Det finns även mejlfunktion för förfrågningar.

Idébanken, är tips om intressanta arkiv som är värda att titta vidare i. Vet man inte något om arkiv är det ju svårt att söka och hitta. Det finns beskrivningar av materialet, och vilka perspektiv och frågeställningar man skulle kunna använda sig av.

Det finns också en crowdsourcing-funktion där man önskar få hjälp med att identifiera fotografier. Funktionen fungerar bra, och publiken kommer med metadata kring platser och personer.

Det finns också ljudprov på olika svenska dialekter, med transkriberingar och texter med moderniserad svenska.

Nationalbiblioteket har även en digital samling (digi.nationalbiblioteket.fi). Där man kan läsa alla möjliga tidskrifter, även på svenska.

Projekt på gång att all svenskspråkig press fram till idag, ska digitiseras och publiceras på sidan. Det är privata medel som finansierar projektet. Man har dock inte tänkt å att marknadsföra den utanför Finland.

Annika Bergsland, Arkiv Sörmland

Annika har tidigare jobbat med museipedagogik på Stockholms universitet. Arkiv Sörmland där hon jobbar nu är en liten organisation, och det är mycket att göra. Den pedagogiska sidan som man håller på att ta fram har i dagsläget kostat ca 60-70 000, och arbetet har pågått i ungefär 1 år och Annika betonar att hon presenterar ett work-in-progress. Att köpa in en person, Johan, är bättre än att göra det själv. Skulle man skulle göra arbetet själv skulle det bli mycket dyrare.

Syftet är att skapa en läroresurs som bygger på källor som ett komplement till de läromedel som finns i skolan. Johan som gjort sidan är anställd på timmar, är arkivarie och har skrivit en del läromedel tidigare. Bland annat riksdagens "Demokrati" som han byggt tillsammans med en forskare på högskolan. Sidan har tagits fram under året med Corona vilket gjort att man kanske börjat i en annan ände än man gjort om läget varit ett annat.

Sidan är inte framtagen tillsammans med lärare men man har tidigare jobbat en del med referensgrupper. Man har ännu ingen klar strategi för hur den ska marknadsföras, men har en idé om att man skulle kunna gå till en influencer för att få hjälp med att marknadsföra. Kanske någon som gör poddar kan prata kring den. Tips, att nå lärarstudenterna som när de kommer ut i skolan har kunskap om vad som finns digitalt. Det finns även digitala plattformar för lärare, tex: So-rummet, Lektion.se.

Lärarna är målgrupp för sidan, och nyckelord man förhåller sig till är källor, utvecklingslinjer och nyckelbegrepp. Man försöker visa på den globala historien genom den lokala och vise versa. Man har använt sig av uttryck som att "träna nyckelkompetenser" för att använda samma språkbruk som i skolan, man strävar helt enkelt efter att prata med lärare på lärares vis. De teman man tagit fram relaterar till allmänmänniska referenser: kärlek, resor, kompisar mm. Utbildningspaketet ska uppfylla kraven i kursplanen för historia i gymnasiet.

Kolla gärna på sidan, och kontakta Annika, om ni har synpunkter! Men - Vänta med att göra reklam till den tills den finns publikt (beräknat till hösten 2021).

Judiskt liv i Malmö – en historisk kartguide

Karin Sjöberg vid Malmö Stadsarkiv berättar om den kartguide som hon tillsammans med Olle Nordquist tagit fram. Idén till kartan kom när Karin var på besök i Kaunas. Där besökte hon turistbyrån och hittade ett antal kartguider om olika teman. En av dem handlade om det judiska livet före 1939 då 25 % av befolkningen var judar. Efter kriget fanns inte så många kvar...

Kartan var en ganska enkel lösning, och gav en snabb överblick över platser och personer. Karin gick runt i staden och besökte platser som hon troligen aldrig hade besökt annars. Den var också väldigt estetiskt inbjudande. En sådan ville även hon göra!

I Malmö hade man tidigare arbetat en hel del med året 1943 och de judiska flyktingar som då kom från Danmark. Man har också arbetat med 1945 och de vita bussarna. Denna gång har man inte bara fokuserat på förintelsen, utan mer på att Malmö har haft en judisk befolkning under många år med ett rikt föreningsliv och kultur som följd. Det finns teater, ungdoms- och idrottsföreningar, men också en församling och en begravningsplats samt ett församlingshus. Den färdiga kartan visar alltså på Judisk kultur under 100 år (1867 till slutet av 1960-talet).

Man har fått medel från Institutet språk och folkminnen för att kunna göra en översättning till jiddisch. Det var i projektet viktigt att skapa förankring i den judiska församlingen, och man har fått bra respons och kontakt med den judiska kulturföreningen.

Man började med att bjuda in till en minnesafton, för att förankra idén, men även för att deltagarna skulle bidra med minnen kring personer, händelser och viktiga platser. Stadsarkivet visade lite uppslag, utifrån minnestrigger: kartor, bilder och dokument. Besökarna, ca 50 personer, satt i små grupper och diskuterade med varandra utifrån detta. Man har även fått in en del material från bl a sportklubben, personarkiv med fotografier från deras affärsverksamhet (finns på bildarkivet Malmö). Dessutom har man intervjuat överlevare om hur livet blev efter att hon kom till Malmö.

Utifrån alla tips och allt material som kom in, valde man sedan ut 47 platser. Det gällde att tänka geografiskt, så att det finns en logik i hur platserna ligger i förhållande till varandra. Karin har blandat berättelser om händelser, personer och platser under promenaden. Man har tagit bilder, och också arbetat med illustrationer av en del platser.

Under vägens gång har man haft avstämningar med den judiska föreningen kring texter och bilder. Det är väldigt roligt att det blivit ett sådant bra samarbete.

Corona har satt käppar i hjulet. Hade det inte varit för pandemin hade Karin velat göra fler intervjuer t ex.

Utifrån kartan som tagits fram, kommer man att göra andra upplägg i mindre format, t ex för skolan. Kartan kommer att finnas på bibliotek, hos judiska församlingen osv.

Nästa projekt blir att göra en liknande karta med HBTQL och Queerlivet i Malmö. Samarbete med RFSL. Denna ska vara klar redan till sommaren, vilket gör att det blir kortare produktionstid.

Kartan finns, men då översättningen inte är klar så är den inte lanserad än. De som gärna vill ha ett ex. kan höra av sig till Karin. Den kommer också att finnas digitalt om ungefär en månad.

Charlotte Ahnlund Berg, utredare på RaÄ fokusområde kulturarvspedagogik.

Innan mötet delade Eva en länk med en presentation av uppdraget som RaÄ haft kring Samverkan mellan skola och kulturarvsinstitutioner. Charlotte berättar där om regeringsuppdraget som handlade om att kartlägga och undersöka hur skola och kulturinstitutioner samverkar, belysa utmaningarna och hitta goda exempel. Projektledare var Karin Günter. Nu ska kunskaperna förvaltas vidare.

Fokus för utredningen har varit kulturarv inom museer, arkiv och världsarv. Man hade ett samarbete med Riksarkivet bl a. genom att de tog fram underlagen till rapporten. Hur ska man kunna bli så starka som möjligt i en splittrad värld? Hur kan vi samverka?

RaÄ:s arbete ska kunna nå många. Vilka insatser behövs och med vilka kan vi då samarbeta med? Hitta projekt som många kan vara intresserade av, och vill engagera sig i. Ett syfte med satsningen är att alla skolor i Sverige enkelt ska hitta och kunna använda arkivens, museers och världsarvens läroplanskopplande erbjudanden (fysiska och digitala).

Vad framkom då i Rapporten om arkiv & skola? Jo - att Verksamheten utvecklats och är anpassat efter läroplanen. Lärarna upplever besök på arkiven som ett värdefullt bidrag då de innehåller moment som aktiverar eleverna. Det är också bra att eleverna får en förståelse för arkivens roll som samhällsinstitutioner.

Ca ¼ del av arkiven erbjuder verksamhet för skola. Verksamheten erbjuds i begränsad skala och arkiven har små resurser. Det framkommer att arkiven inte vågar inte göra reklam för verksamheten eftersom man inte har möjlighet att ta emot så många fler klasser än man redan gör.

Hur ska man kunna bli så starka som möjligt i en splittrad värld? Hur kan vi samverka?

RaÄ: kommer att arbeta med:

- Frågor där vi har kapacitet och kompetens
- Där behov finns, och möta behov som ingen annan gör
- Frågor som alla i målgruppen kan ha nytta av
- Att dela inspirerande exempel som är nytänkande och visar på övergripande samarbeten
- Att utmana sektorn
- Vara framåtsyftande, följa trender för hur man söker, hittar och använder information kring upplevelser och lärande mm
- Utgå från att alla elever i Sverige ska kunna lära om och genom kulturarv inom alla ämnen
- läroplaner och kursplaner som styrdokument för hur arkiv, museer och världsarv kan utveckla samarbete med skolan.

Gemensamma utmaningar

- Fysiska besök prioriteras. Detta har ekonomiska incitament, statistik ska rapporteras – och då vill man ha besökare. Men detta medför också att skolor som inte kan komma exkluderas i den pedagogiska verksamheten.
- Vi betraktar varandra som konkurrenter, delar inte med oss till varandra. Detta gäller dock inte inom nätverket.
- Det finns en brist på digital kompetens hos många
- Få följer upp och utvecklar skolverksamheten systematiskt
- Arbetet är personberoende, och därmed inte hållbart.

Framgångsfaktorer

- Samarbete för att: Möta skolans behov, nå lärarutbildningar, skapa fysiska erbjudanden, publicera digitala erbjudanden, skapa OER – öppna data för att nå alla.
- Förståelse för: Läroplaner bör betraktas som ”styrdokument”. Skolan är mer intresserad av den pedagogiska verksamhet som erbjuds hos organisationerna, snarare än av de individuella institutionerna och deras hemsidor.

Vad ska vi- RaÄ - göra i närtid?

- **Nå ut! & Arbeta tillsammans!**
- Årlig större konferens för AMV och skola
- Program för webbseminarier
- Inslag på Museernas vårmöte
- Skapa OER-exempel med lärare. Publicera på webben.
- **Stödjande strukturer!**
- Kulturarv i lärarutbildningar
- Sprida kunskap om nya kursplaner i historia (implementeringen skjuts upp 1 år till ht 2022).
- Klargöra villkoren för Skapande skola-bidraget, dialog med Kulturrådet.
- Dialog med myndigheter, t ex Skolverket. Tex en serie av webinar med utvecklaren av nya kursplanerna i historia som kommer troligen i mars.
- Finna form för samarbete mellan olika parter (skola-kulturarv), hitta projektidéer tillsammans med ex. region, kommun och institutioner.

Eva och Charlotte har kontakt angående webbserien kring kursplanerna och skickar ut de till alla.

Digitalt berättande och analogt berättande, är en serie webinarier som pågår just nu. Fritt att anmäla sig.

Mia Fahlgren, arkivpedagog på Föreningsarkivet i Jämtlands län och lärare Jämtlands gymnasium

Jobbat med olika program på gymnasiet men även med nyanlända elever som går språkintröktion.

Skrivit en essä *Varför angår historia mig*, i samband med en kurs i Museipedagogik i Sundsvall sommaren 2020.

Berättar utifrån skolans bubbla.

Lärare:

Målen för skolan som helhet och historieämnet specifikt – de är ambitiösa och högt siktande.

Verkligheten när det kommer till kontakt med externa aktörer är att det är tid- och resursbrist i planering och genomförande. Man kanske tänker att det bara är att ringa och boka en tid på arkivet, men den bokningen kommer sedan att styra hela höstens planering. Man är rädd om sina timmar, har svårt att få tid från kollegor. Det sker också snabba förändringar inom skolan, friluftsdagar, nationella prov osv vilket gör att planeringar inte håller.

Det finns också en kunskaps- och erfarenhetsbrist hos lärare. De är inte ointresserade, men de förstår inte källor eller hur man använder och vart ska jag vända mig och varför.

Lärares eget intresse och engagemang, styr mycket.

I en pressad vardag är det också ont om kontakter och nätverk för samverkan lärare emellan.

Om ni har en bild av en stressad lärare, så är ni nära verkligheten!

Elever

Generellt är kunskapen om historia och rötterna bakåt svag hos eleverna.

De själva säger:

- Mer historia om modern tid, 1800-1900-talen.
- Lokal historia i samtidskontext. Det berör i hjärtat, man känner igen saker.
- Lokal historia, mikrohistoria. Släktforskning, intervjua sina släktingar osv.
- Normkritisk, problematiserande perspektiv
- Ämnen som engagerar och går att relatera till; 8 av 10 är intresserade av 2:a världskriget och förintelsen. Det kan vi en del av. Det kan utgöra en krok att hänga upp ny kunskap på, nya perspektiv, jämförelser osv.
- Andra kulturer än den europeiska och ”normsättande, efterfrågas också. Alla kommer inte ifrån västvärlden

Styrdokumentet

Viktiga för skolans verksamhet, går även hand i hand med det som eleverna önskar

- Historiemedvetande: då, nu, sen
- Problematisera och träna kritiskt tänkande
- Historisk metod, en stor del av historieämnet. Lägga pussel: söka, granska, värdera och tolka källorna. Skapa förståelse för hur historia skapas och brukas
- Ställa frågor och söka svar utifrån olika perspektiv
- Innehålls- och sambandsbegrepp: aktör – struktur, kontinuitet – förändring.

Summa: Måluppfyllelse för alla, dvs. elevernas önskemål och ämnets syfte går hand i hand.

Potential för arkiven! Tvivla inte på er roll i detta...

Ta gärna fasta på lokalhistoria (glokal historia som vi pratat om innan), mikrohistoria, historisk metod, källkunskap och källkritik, samt mycket material från 1800-1900-tal.

HUR: Förstå historisk metod och begrepp: urval, tolka, källkritik

VARFÖR: Arkivens uppdrag att tillgängliggöra sina arkiv, samt att skolans styrdokument säger att eleverna ska ta del av källor och arkiv.

HUR BLIR ARKIVEN RELEVANT FÖR SKOLAN? Konkreta tips:

- Relevanta uppgifter för skolans mål och ämnesplaner
- Trovärdighet! Fakta och kunskap
- Utgå mer från de färdigheter eleverna ska lära i stället för innehåll/narrativ. Fastna inte i att vi ska berätta en spännande berättelse, utan fokusera på källkunskap, källkritik, tolkning och urval osv.
- Försök att vara tillgängliga och flexibla, ex. digitalt.
- Var tydliga och enkla även för lärare Lärare generellt är dåliga på källor och arkiv. Kan inte läsa gammal skrift, svårt att veta vad man ska göra med materialet osv.
- Informativt och strukturerat! Tydligt och enkelt, hinner inte surfa runt...
- Kontext för både samtiden och syftet, men även till källmaterialet. Både för läraren och eleverna.
- Förenkla och förklara
- Undvik nostalgi och styras av källmaterialet – kill your Darlings!
- Renskriv texterna!
- Erbjud facit till övningarna!

Sammanfattning: Lyft fram det unika med arkiv och historiska källmaterial! Utgå från att läraren inte kan så mycket om detsamma!

Frågor:

Vilka källor använder man? Lärare idag är mycket läromedelsproducenter, och letar källor på sidor som ex. Stockholmskällan men sedan gör man om det med egna frågor osv.

Vilka läromedel analogt använder man? Alla tiders historia och Perspektiv på historia. I den sistnämnda har Karin Sjöberg och Kerstin Martinsdotter på Malmö Stadsarkiv, bidragit med dokument och arkivövningar. Även Pia och Nellie har bidragit med dokument och övningar till de digitala läroböckerna i historia för högstadiet och gymnasiet i Finland.

Vad ska man satsa på? Hitta övningar, förstå hur det är tänkt direkt, material som är anpassat till förmågor och kursplaner. Vissa kurser är bara på 50 poäng, i verkligheten under 40 lektionstimmar dvs. lite. Då måste allt som läraren erbjuder vara helt relevant.

Undvik läsförståelsefrågor, och jobba mer med frågor utifrån källkritik och källkunskap.

Demokrati, etik & moral, allas lika värde, miljö – och 1800-1900-talen står specifikt uttryckt.